

Rafa Gassent, la fascinació de la imatge

En més de quaranta anys, Rafa Gassent ha exercit de mestre de cerimònies de la modernitat valenciana i d'explorador de la cultura popular.

Hi ha personatges que han tingut la virtut d'assenyalar o de fer de guies de la sensibilitat de la seua època. Creadors que a través de les seues obres han sabut atrapar l'esperit mutant del moment. Rafa Gassent forma part d'aquest grup pioner d'experimentadors i la ciutat de València, el paisatge expressiu que li ha servit durant més de quaranta anys d'estimulant plàstic, bé a partir d'un relat vuitcentista de Blasco Ibáñez, bé una fantasia cinematogràfica inspirada en el cinema de sèrie B o la coberta d'un llibre d'assaig. Creador publicitari, dissenyador gràfic, artista plàstic, director insígnia del cinema independent valencià, actor i dissenyador escènic, a la seua vida professional s'encreuen una bona part de les línies que han traçat la vida cultural valenciana a partir dels anys 60 pels diferents escenaris i corrents estètics. Des del teatre independent a l'anomenat cinema *underground*, del boom publicitari dels anys 60 al cabaret promiscu dels primers anys de la transició democràtica. "Ara -diu Rafa Gassent- d'això en dirien un artista pluridisciplinari, que és un terme que queda molt pompós, però tot ha estat molt més senzill i fruit molt sovint de l'atzar o la casualitat. En aquells anys, treballar en diferents camps (com, en el meu cas, el disseny gràfic, el disseny de vestuari per al te-

atre o la realització cinematogràfica) responia al cap i a la fi a una voluntat d'existir enmig d'un ambient i una societat molt tancada i provinciana." És en la publicitat on fa les primeres incursions creatives i, després d'eixir de l'Escola d'Arts i Oficis, comença a treballar a Alas, una de les agències que capitalitzen la vida publicitària valenciana. "Allí -diu Rafa Gassent- tant em tocava fer la campanya per a una firma de confecció tèxtil com per a uns papers pintats de paret, que en aquella època eren moda. Per a mi va ser com la primera universitat." En aquesta agència treballa amb els fotògrafs Lluís Gironès i Francesc Jarque, dos noms que renoven la fotografia valenciana dels anys 60 i la seua projecció gràfica. Fou precisament Jarque que l'animà a incorporar-se a un nou projecte creatiu, l'agència publicitària Publipress. "Era una empresa molt especial -diu Rafa Gassent- en el panorama publicitari d'aquells anys. Hi treballaven homes com Andreu Alfaro, Vicent Ventura, J. J. Pérez Benlloch, Francesc Jarque i més, que li donaven un perfil molt singular i característic en relació amb les altres agències." Arran d'una exposició de fotografies de Jarque sobre la festa del Corpus de València, una mostra que suscita polèmica per la mirada irònica i la pinzellada negra de la festa valenciana, Gassent viu una de les primeres experiències *transgressores*. "L'exposició es feia a la delegació de Turisme, situada a la plaça d'Alfons el Magnànim, i jo m'hi vaig presentar de la mà de Jarque disfressat de fallera. Imagina l'ambient de l'exposició, tot ple de les anomenades forces vives, autoritats franquistes, alguns militars...; vaja, com una pel·lícula de Berlanga. Recorde que hi havia el president de la junta central fallera, Martín Belda, amb el qual vaig confraternitzar durant tota la inauguració, mentre no paraven de tirar-me flore-

tes." Aquesta voluntat de transgredir els límits mai no l'abandonà, com una actitud hedonista i reivindicació filosòfica d'una *joie de vivre*, que, en les seues obres, es reflectirà en la manifestació d'una sexualitat, amb tots els conflictes, però sempre com una opció alliberadora. "La nostra generació -diu Gassent- vol viure el sexe, no pas com un càstig ni com un

pecat, sinó com una opció de llibertat, encara que en els melodrames que tant ens agradaven l'heroïna de torn sempre acabava pagant la seua llibertat sexual."

Amb el cos del general Franco en estat agònic, el director teatral Rafael Gallart reuneix al teatre de la Societat Coral El Micalet de València un grup d'actors, cantants, professionals de

La voluntat de transgredir els límits mai no l'abandonà, com una actitud hedonista i una reivindicació filosòfica d'una 'joie de vivre', que es reflectirà en la manifestació d'una sexualitat com a opció alliberadora

diversos territoris i procedències amb la farsa del pare Mulet *La infanta Tellina i el rei Matarot* com a vehicle escènic. Enmig de l'efervescència del moment, Rafa Gassent és un dels protagonistes destacats del muntatge. "L'espectacle –diu– es va contagiar de l'atmosfera que en aquell moment hi havia pertot arreu. Hi havia un desig general de canvi, de celebració de la llibertat, i l'obra, amb un format de comèdia i cançons, de *happening* i festa, participava d'aquell moment històric. Recorde que feia el paper del rei Tabalada mentre Joan Monleon interpretava el rei Matarot i després, al final de festa de l'espectacle, eixia primer de Concha Piquer cantant 'La barraca', una mena de fallera barbuda, que segur que ara quedaria molt en la línia del moviment *queer*, i hi apareixia per un forat de l'escenari entre els aplaudiments del públic." El muntatge teatral aplega una *troupe* barroca i festiva, d'estètica de *variété* i cultura *underground*, un gran autobús llibertari de vapors lisèrgics i vers desvergonyit que cada nit desembarca al local del carrer de Guillem de Castro. Al mateix espectacle, Rafa Gassent realitza una caracterització molt aplaudida de Sara Montiel al film *El ultimo cuplé*. Cada nit es transforma en Maria Lujan, la moribunda cantant del film, en un final de festa on es barregen El Tio Pep, Miquelet Garcia i les jotes valencianes. "Alguns del socis més vells del Micalet cada dia s'esperaven a la porta per a veure quan entrava la xicona que feia tan bé de Sara Montiel..."

Temps era temps, un cinema independent. La Societat General d'Autors de València ha estat l'escenari de presentació de l'últim projecte cinematogràfic del director valencià, *Living in the Coast*, una història a partir d'un relat de Ray Bradbury que ja va servir-li de punt de partida per

a un altre projecte cinematogràfic, *The Sleeping Coast*, dins l'horitzó bulliciós del cinema independent valencià dels anys 70. "Aquests dies han aparegut algunes reflexions, articles sobre el cinema valencià d'aquells anys. I si hi ha res que ens unia a tots, m'imagino que era el nostre antifranquisme, la lluita contra tot allò que significava la dictadura: censura, repressió, provincianisme... Perquè després els nostres postulats estètics eren molt diversos: uns es miraven més en el cinema d'avantguarda, Godard i més i, en el meu cas, hi havia una voluntat d'un cinema més estètic, si vols de format clàssic, amb referències al cinema americà, la literatura modernista, el melodrama, etc." És precisament un autor modernista, Oscar Wilde, que li serveix per a impulsar un dels seus projectes més ambiciosos, *Salomé*, a partir de l'obra teatral de l'autor irlandès. "Jo volia fer un cinema popular, que es poguera veure com qualsevol pel·lícula. Però això resultava impossible amb una indústria inexistent i tota classe d'insuficiències i limitacions, i estàvem abocats a les projeccions del cine-club." Prova de les condicions excepcionals de l'època és que el film acaba *desaparegut* als soterranis de les dependències de la policia. "De l'exhibició de *Salomé* a Barcelona –recorda Rafael Gassent– se'n va fer càrrec Mario Salas, que en aquell temps era militant de la Lliga Comunista Revolucionària, però per culpa d'una batuda va ser detingut i tot el material que posseïa –naturalment, per a l'època, *subversiu*– va anar a parar a la direcció superior de la policia de Barcelona i, de passada, també, la meua pel·lícula, que mai més no va aparèixer." *Salomé* es perdrà en els espinosos camins del franquisme tardà com a mostra de la brutalitat ignorant d'un règim i la seua burocràcia. "Ara fins i tot m'ho mire amb

EL TEMPS

un punt d'humor, i pense quina cara devien fer els policies franquistes quan veieren totes aquelles imatges, en pla cinema *urdeground*, i plenes de *hippies* fent de Sant Joan Baptista i Salomé.”

En aquests anys 70 Rafa Gassent participa en moltes de les iniciatives culturals que s'acompleixen en una ciutat i un país disposat a conquerir cada dia parcel·les de llibertat. Col·labora en el disseny de la llibreria

Viridiana, fent un homenatge gràfic al director aragonès Luis Bunuel, i fa treballs per a l'editorial Tres i Quatre. “Una de les cobertes més reeixides per a mi va ser la del llibre *Falles folles fetes foc* d'Amadeu Fabregat, en el qual vam fer una cosa molt pop, entre *El turista fallero* i el pòster de *Tuset Street*, la pel·lícula de Sara Montiel, que tant a Fabregat com a mi ens agradava molt, com a expressió d'allò que es deia sensibilitat *camp*.”

Enmig d'una onada d'imatgeria pop, Gassent col·labora en el grafisme explosiu i colorista que envaeix la publicitat, la pintura i el grafisme. L'estètica quedarà projectada en un retrat que realitza de Marilyn Monroe amb la llegenda “Muy frágil”. El cartell de l'estrella li servirà per a realitzar una transfiguració personal amb el seu propi rostre per al cartell del seu film *Montaje paralelo*. “És una època en què el nostre atrezzo

In-de-pen-dent

El 1963, amb una càmera super 8, Rafa Gassent realitzà la primera incursió en el llenguatge cinematogràfic, amb el títol de *La caïda de Nerón* i el paisatge de la platja de la Malva-rosa. També en super 8 fou el seu següent projecte, *La reunió*, amb estètica i influència de les obres d'Antonioni. Gràcies al seu treball en la publicitat pot produir-se els seus films i embarcar-se en projectes cada vegada més ambiciosos. La producció *Salomé* assenyalà una posició privilegiada en el rànquing del cinema independent valencià i la seua recerca per fer compatible un cinema d'autor i de vocació popular. A la dècada dels anys 70 realitza una bona part del corpus de la seua obra cinematogràfica, sempre des del mirador de l'objectiu independent. Amb títols com ara *Montaje paralelo*, una exploració de contingut autobiogràfic, *The Sleeping Coast*, amb un relat de Ray Bradbury com a punt de partida o *A labour of Love*, ara amb Lovecraft com a inspiració, Gassent col·labora amb més pioners del cinema independent com l'aragonès Antonio Maenza, Josep Lluís Seguí o Lluís Rivera. A *Orson-Sade* fa confluïr l'Orson Welles

d'*Una història immortal* i l'autor dels *120 dies de Sòdoma*, i a *Bram-Blood-Stoker* tributa homenatge al cinema de vampirs de les productores, el Hammer i la Universal dels anys 30. A *Todo por la patria*, ja en plena transició democràtica, conta una història basada en fets reals que narra l'afusellament, per part dels seus companys, d'un soldat que havia assassinat dues dones. La seua *passió vuitcentista* quedarà reflectida en l'elecció d'autors modernistes, simbolistes o naturalistes com Blasco Ibáñez, que li serveix d'argument per a les obres *Guapeza valenciana* i *L'orella del lladre*. *Sonica la cortesana*, també a partir d'un text de l'escriptor valencià, el farà deturar en un altre territori estimat per ell, el *peplum* o cinema de romans. En el camp del documental, la seua mirada s'ha projectat sobre aspectes de la cultura popular del País Valencià, com el joc de pilota (*Trinquet trencat*) o la gastronomia (*Menjar i viure*). *Living in the Coast*, una *road-movie* particular i amb les platges valencianes com a horitzó existencial, és, ara per ara, el seu últim projecte cinematogràfic.

A les pàgines anteriors, coberta dissenyada per Rafa Gassent per al llibre *Falles folles fetes foc*, d'Amadeu Fabregat. D'esquerra a dreta, Rafa Gassent a la festa electoral del PSPV el 1977; a l'estudi fotogràfic de Ray Ruso; mostrant una de les seves obres en una exposició a El Cafè; amb la troupe dels Pavesos en el Canet Rock del 1976; i Rafa Gassent i Amella Ponce durant el rodatge d'*Orson-Sade*.

tant és Freud, Lacan, el Marquès de Sade, com les pel·lícules de Pasolini i les de Marlene Dietrich." L'actriu alemanya serveix de reclam per a un cafè-cinema, el Bar Christopher Lee, que adorna el soterrani amb la imatge de *l'àngel blau*. "Cal reconèixer –diu Gassent– que tant Lluís Fernández com Rafa Ferrando, primer amb Cap-sa 13 i després al Christopher Lee, foren dos excel·lents agents a l'hora de dinamitzar la vida nocturna de la ciutat en aquella època, perquè els locals, naturalment, eren alguna cosa més que un bar, i van servir per a tota mena de celebracions, d'encontres, de conspiracions, de projectes, que la majoria, com sol ocórrer, mai no es realitzaren. D'alguna manera van ser els paisatges de la nostra modernitat."

A les prestatgeries de casa seua s'ordena una bona part de la història del cinema, des de les sèries més infimes i filmografies d'estrelles d'origen exòtic a les grans superproduccions o les versions franceses dels films de Sara Montiel, amb títols tan suggeridors com *L'espionne de Madrid* o

Nid d'espions. "Jo forme part d'una generació, no sé si l'última o potser de les últimes, que vivim l'últim gran moment del cinema com a espectacle, com a mitjà de comunicació de masses. La ciutat de València era plena de cinemes de barri: el centre amb les sales d'estrena i després tot el circuit de sales alternatives, de cine-clubs. Tot això feia de la ciutat un paisatge sens fi de cel·luloide." "Vivíem el cinema –continua Gassent– dins i fora de la pantalla; gràcies al cinema, molts de nosaltres aprenguérem una forma d'història bàsica, des de l'antic Egipte a la Segona Guerra Mundial". Així i

tot, no vol refugiar-se en la nostàlgia. "Ara gràcies al vídeo puc treballar i visualitzar molt de material, perquè continue essent un gran consumidor d'imatges i internet se m'ofereix com un gran àlbum de cromos per a col·leccionar." I diu: "Saps quina frase m'ha agradat molt de sempre? Aquella de Brigitte Bardot que diu: 'Cada vegada que m'enamora pense que és com si fora la primera volta.' Crec que totes les coses que he fet a la meua vida, les he fetes amb la il·lusió i l'energia del debutant."

Carles Gàmez